

022/3 LONA

FYLKE: Vest-Agder
Kommune: Mandal og Søgne
Nedbørfelt: 39 km²
Toppunkt: 243 moh.
Utløpspunkt: 0 moh.
Marin grense: 11 moh.
Kraftpotensial: -
SP-kategori: -
Økonomiklasse: -
Naturgeogr. region: 15b

Vassdraget ligger øst-nordøst for Mandal og grenser til Mandalselvas nedbørfelt i vest. Området har et typisk kystklima. Årsnedbøren ved Mandal er 1404 mm.

Skagestadvatnet (ca 1,8 km²) og Djubovatnet (ca 2 km²) ligger sentralt i vassdraget og utgjør en relativt stor andel av nedbørfeltet. Djupdalsbekken i vest og Suvassbekken i nord renner begge til Skagestadvatnet. Suvassbekken kommer fra Systadvatnet som ligger i nord. Skagestadvatnet og Djubovatnet er kun adskilt av et trangere parti, Marsundet. Fra det nordøstre hjørnet renner hovedelva, som her heter Lona, til utløp i Harkmarkfjorden ved Harkmark. Fra Djubovatnet til utløp i fjorden er det kun en elvestrekning på 200-300 meter. Vardehei i nord ruver høyest i det småkuperte landskapet.

Berggrunnen består av grunnfjell hovedsakelig av gneiser. Det meste av nedbørfeltet er dekket av bunnmorene, men med glasifluvial grus og finsedimentavsetninger i sør.

E18 går gjennom nedbørfeltet som har spredt bosetning. Dyrka mark dekker størst arealer i området mellom Skagestadvatnet og Djubovatnet. I generalplanen er nedbørfeltet til en viss grad klausulert som drikkevannskilde.

Naturfaglige verdier

Lona har et lite nedbørfelt og er representativt for små kystvassdrag. De to store vannene i nedbørfeltet (Djubovatnet og Skagestadvatnet) representerer en type ferskvannslokaliteter som i dag har blitt sjeldne på Sørlandet.

Geofag

Berggrunnen består av grunnfjellsbergarter, vesentlig gneis, med strøkretning N-S. Vassdraget følger strøkretningen foruten sprekkeretninger som går på tvers.

Ved Skagestad og Valand ligger det store glasifluviale grusterrasser. Nær utløpet i Harkmarkfjorden og ved Valand finnes også glasifluviale/glasimarine finsedimentavsetninger, vesentlig sand. Lite relieff, korte elvestrekninger og rikelig med sedimentasjonsbasseng, fører til liten fluvial aktivitet. Ved utløpet er det bygget ut et mindre delta med deltaslette.

*Liten verneverdi **

Vannfauna

Djubovatnet som ligger under marin grense skiller seg fra innsjøer som ligger over marin grense ved en gunstigere pH og et mer variert krepsdyr- og bunndyrsamfunn. Vannet inneholder flere arter som tidligere ikke er funnet i Agder-fylkene. Vannet er dessuten meromiktisk, dvs. at det har bunnlag som ikke røres om vår og høst som tilfellet er for andre innsjøer. Det har et stort gjennomsnittsdyp i forhold til størrelsen. Både Djubovatnet og Skagestadvatnet har gode bestander av sjøørret, ørret, abbor og ål. Vassdraget er sjøørretførende til et stykke innenfor Skagestadvatnet.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Ved Skogstadvatnet er det funnet steinalderboplasser. Gravhauger på gårdene fra fjorden til Skogstadvatnet markerer jernalderens gårdsbosetning. Gravhauger og bautasteiner ved Harkmark kirke har stor opplevelsesverdi. Et ødegårdsanlegg og jernvinneplass i utmarka er sjeldne kulturminner i dette distriktet.

Det meste av gårdsbebyggelsen ligger på slettelandskapet mellom de to store vannene og Harkmarkfjorden, med nær tilknytning til vassdraget. På Valand er den gamle rekketunstrukturen forholdsvis godt bevart og på Harkmark finnes rester etter klyngetunstruktur. På Valand er det bl.a. et 1600-tallshus, flere 1800-talls våningshus av sørlandshustypen og et helhetlig tunmiljø fra 1800-tallet. Harkmark har to hus av "den Mandalske stueform" som skal være fra 1700-tallet. Flere andre godt bevarte enkelthus finnes i området. I utmarka finnes det rester etter utløer og sommerfjøs, gamle beitemarker, steingjerder og gårdsveier som vitner om den gamle utmarksdriften. Flere steder finnes åkerspor og rydningsrøyser etter nedlagte husmannsplasser. En bygdemølle med korntørke, smie og sag ble anlagt ved Lonas utløp omkring 1860. Mølla var i bruk i 100 år og bygningen er bevart. Av en rekke vassdrevne sager er bare en bevart på Vatne. Her går sagtradisjonene tilbake til 1600-tallet. Harkmark var inntil 1620-årene havn og ladested, senere overtok Mandal. Ved utløpet i fjorden ligger Harkmark kirke, en liten tømmerkirke fra 1613. Gamle partier av den vestlandske hovedvei finnes ved Hanevatn, Suvatn og Vatne.

Området har varierte kulturminner som dekker et langt tidsrom. Harkmark mølle er et sjeldent kulturminne med stor kulturhistorisk verdi. Store opplevelsesverdier er knyttet til kulturlandskapet med bl.a. gravminner, bygningsmiljøer, gamle utmarksområder og ferdselsveier. Kulturminnene har kunnskapsverdier i lokal og regional sammenheng.

*Stor verneverdi ****

Friluftstinteresser

Hele nedbørfeltet er godt egnet til ulike friluftslivsaktiviteter. Området brukes som nærfriområde av lokalbefolkningen og hytteeiere. De aktivitetene som utøves er fotturer, bær/soppturer, bading, padling/båttbruk, jakt og fiske, i noen grad skiturer. Det brukes også til mosjons- og konkurranseaktiviteter. Bruken av området er middels stor.

*Middels verdi ***

Landbruksinteresser

Jordbruksarealet i området er på ca 1.000 da. Det er 19 bruk i drift. Produksjonen må sies å være ekstensiv. Arealene kan nyttes mer intensivt, men mulighetene for styrking av jordbruksdriften ved nydyrking er små. Skogbruksarealet som er anslått til 22.000 da er også utnyttet ekstensivt. Produksjonen kan økes betydelig ved skogreising. Det er gode forhold for pyntegrøntproduksjon i området.

*Middels verdi ***